

Vasja Klavora

Fajti hrub

Komenski Kras

1916-1917

Vasja Klavora

Fajtji hrib
Bojišče na Komenskem Krasu
1916–1917

Mohorjeva
Celovec

Kazalo

Uvod	9
Vojna dogajanja na Komenskem Krasu med 6. soško bitko (od 4. do 17. avgusta 1916)	29
7. soška bitka (od 14. do 17. septembra 1916)	73
8. soška bitka (od 10. do 12. oktobra 1916)	109
Zadnja jesenska italijanska ofenziva – 9. soška bitka (od 31. oktobra do 4. novembra 1916)	130
Dogajanja na Komenskem Krasu po 9. soški bitki in v zimskem času leta 1916/1917	192
10. soška bitka (od 12. maja do 5. junija 1917)	246
11. soška bitka (od 17. avgusta do 15. septembra 1917)	272
Čas med 11. in 12. soško bitko (od 16. septembra do 24. oktobra 1917)	313
Viri in literatura	328
Zahvala	332

Uvod

„Gnalo me je že dolgo, da se vrnem na Fajtov hrib, kjer sem prebil leta 1917 celih osem mesecev ...“ je zapisal leta 1940 nekdanji slovenski vojak avstro-ogrske armade Albin (tako se je podpisal pod časopisnim člankom), a žal ni navedel svojega priimka.¹ V želji, da po dvaindvajsetih letih obiše kraje, kjer se je bojeval v času prve svetovne vojne, se je s prijateljema z vlakom odpeljal na tedanje italijansko ozemlje do Dutovelj in od tam dalje mimo Štanjela, Branika (Rihemberka) in Prvačine do Volčje Drage. Obiskati je hotel nekdanje bojišče in sopotnikoma pokazati, kje mu je usoda naklonila, da je v krvavem boju vsakodnevnih bojnih spopadov in topniškega obstreljevanja preživel. V Volčji Dragi so izstopili in se peš napotili proti Renčam in od tam navzgor proti Fajtjemu hribu.² Prav na položajih okoli tega hriba je bil med vojno najdlje. Pozneje je o tem obisku v časopisu *Slovenec* zapisal:

Udarili smo jo desno navkreber po travi. Visoko nad nami vidimo gručo ljudi, ki gledajo radovedno na nas, še višje drugo gručo in prav na vrhu so tudi človeške postave. Kaverna.

„Gremo noter? Se ne splača, tudi je že pol zasuta in bomo dobili še marsikatero priliko za to ... Poglejta, tu gori je, tam dalje je druga, tam že tretja, četrta. Kjerkoli vidiš kupček belega zmlatega apnenca, vedi, da je zraven

1 Na Fajtovem hribu po 22 letih, *Slovenec*, dne 25. februarja 1940, št. 46, str. 15.

2 Za domačine v Vipavski dolini in na kraški strani je hrib še vedno Fajtov hrib, čeprav je danes v zapisih in na zemljevidih označen kot Fajtji hrib.

kaverna. O, ekrazit, ta je delal! Sam pesek smo nosili po eksplozijah iz teh vražjih lukenj!“

Ni bilo naključje, da so srečali toliko domačinov. Številni izmed njih, stari in mladi, so pogosto hodili tja gor na hrib, kjer je bilo pred leti bojišče, ter nabirali železo, baker in svinec – vse, kar je ostalo od vojne. Delo je bilo naporno in nevarno in številni so pri tem nevarnem opravilu izgubili življenje ali ostali invalidi. Leta po prvi svetovni vojni so ljudje živeli skromno, v tedanji italijanski državi so bili številni brez zaslužka, in tako so si le z nabranim železjem prislužili kakšno liro za preživetje. Od Rombona pa tja do Krasa in morja je bilo to delo za številne edini vir skromnega zaslužka. Obiskovalce, ki so naleteli na domačine, je to presenetilo in zanimalo jih je, kaj pravzaprav počnejo.

„Oče, kaj delate?“

„O Bog, saj vidite, železo iščem, a kaj, ko je že vse dvajsetkrat prekopano in preiskano! Od vojne sem se že matramo po tem hribu. Mnogo, za 100.000 lir železa smo že odnesli s Fajtovega hriba, zdaj samo še repkamo.“

„Ga dobite še kaj?“

„Malo, prav malo! Nekaj kilogramov na dan, nekaj lir žornade³ mi pride vsega skupaj, pa upamo vedno na več. Če se primeri, da zadenemo na zakopano prèse,⁴ se to danes bogato izplača!“

„Pa se ne bojite, da vas raznese?“

„Bi ne bil prvi, ne zadnji ...“ Prav isti hip se nam zazdi, da se je zamajal hrib pod nami: z vrha Fajtovega hriba je zadonel silen, grozovit pok in temu sledeče žvižganje po zraku. Zbledeli smo zaradi tega nenadnega silnega vtisa. Pogledamo gor: velik oblak črnega, umazanega dima se je dvignil v zrak ...

„Kaj je to?“

„Ne bojte se, nič hudega! Granato so našli in so jo razstrelili. Imajo srečo! Na granato denemo nekoliko ekrazita, jo dobro založimo, zažgemo in stečemo proč. Ta eksplozija jo razpoči, drugo napravimo sami.“

„Koliko robe ste nabrali danes?“

„Pol kilograma železa, nekaj šrapnelskih kroglic, malo bakra, na drugo pa upamo!“

3 Žornada: v primorskem narečju pomeni delovni dan.

4 Práse: v primorskem narečju prèse; tako so poimenovali večjo granato.

Takšno je bilo srečanje teh treh obiskovalcev hriba z domačini, in resnično jih je presenetilo, kaj so domačini nevarnega počeli, da bi si s tem početjem prislužili skromen zaslužek.

Skupina je nadaljevala pot po hribu. Zapisovalec tega dogodka se spominja pogovora ob poti:

„Poslušaj, kaj je neki ta črta, ki gre gor po strani? Vidim, da je prekopana, spet zasuta in prerasla.“

„To? Aha! To je dovodnik, takrat smo jim rekli laufgraben, ki se je zlival v prvi strelski jarek. Po tem jarku je hodilo ubogo ljudstvo v to prekletu mesnico. Ga ni bilo naroda v monarhiji, čigar fantje in možje bi ne bili vzdihovali po temle rovu. Tod so nosili v prednjo črto živež, strelivo, vodo, pošto, sploh to je bila žila dovodnica za vse potrebno tega dela fronte, odvodnica pa za pobite in razbite žrtve. Ko pridemo na prostor, kjer sem jaz preživel šest mesecev, vam bom to še bolj natančno opisal. Tamle dol, glejta, tisti rtič, tam je šla fronta čez tisti kostanjev gozdič, po vasici Špacapani in čez reko Vipavo in dalje na Vrtojbo. Joj, kaj je bilo tukaj grmenja in ropotanja in peklenškega treskanja. Še zdaj se mi zdi, da čujem rjojenje množic ob nečloveškem klanju, ki se je tod vršilo. Tod je šla avstrijska fronta, tam gori pri tisti rešeliki pa nasprotna.“

Stopamo više, vse prekopano, vse prevrženo. Hoja je vedno težja. Zemlja čimdalje bolj izginja, pod vrhom doline med Fajtom in Debelim vrhom⁵ na prevalu hriba je že samo kamenje. Sam razpaljen, režeč se apnenec, stokrat prebrnjen, stokrat razbit, oster, da bi lahko rezal z njim.

„Poglejta ta črna znamenja po apnencu. To so udarci svinčenk. Skoraj vsak kamen je zaznamovan, in sicer tako, da ne bo mogel dež nikdar sprati več teh svinčenih poljubov človeškega sovraštva!“

Kar ne moremo dalje. Predstavljamo si štirinajstmesečno trpljenje množic na tem prostoru, v dežju, v vročini, v lakoti, v mrazu, v ranah in mrtvaškem hropenju. Povsod divje razmetan grušč, v njem večje vdrtine zadetkov težkih granat. Iz samega kamenja je zrasla rešelika že kot pest debela. Visoko nad nami je vrh Fajtovega hriba, kjer je pred četrto ure zagrmelo. Ga obidemo, kajti naš cilj je rtič proti Kostanjevici. Čez malo dolinico se dvigamo na levo: hrastičje, gabrovna, rešelika, robida, trnje porašča ta kraj neizmernega

Pogled na južna pobočja Fajtjega hriba in Velikega vrha (V. Klavora, 2012).

trpljenja. Med trnjem zapazimo nenadoma dva otroka, fantka in punčko, ki nas začudeno opazujeta in se že ozirata, kam naj bi ušla.

„Sta sama?“

„Ne, tudi tata je tó, koplje tu gori.“

„Kaj pa iščeta?“

Namesto odgovora pobere fantič s tal vojaško posodico in nam pokaže v njej nekaj železa, svinčenk in granatnih drobcev.

Dvigamo se po prevrnjenih pečinah, oprijemajoč se za gabrove veje, ro-bida se nas prijemlje, krvavimo, padamo po pečevju, smilijo se nam čevlji, ker je kakor bi hodil po nožih. Kdor še ne pozna Krasa, naj pride sem ... Med skalami koščki železa kot spomin na vojno vihro. Stojim na vrhu rtiča. Pogled se mi odpira proti Lipi in dalje na vzhod proti Komnu, na jugu stoji Kostanjevica, še nižje Grmada in tam doli pa morje. Vsepovsod skalovje, vo-jaški prepereli pasovi, rjaste konzervne škatle, rumen smodnik, leseni ostan-ki bajonetov in pušk, tam zadaj pa kaverna ob kaverni.

To je del zapisa nekdanjega vojaka Albina ob obisku Fajtjega hriba. Po vsej verjetnosti je bil pripadnik 27. domobranskega pehotnega polka (po-zneje, v aprilu 1917. leta, preimenovanega v 2. gorski strelski polk). Od nje-govega obiska in zapisa je minilo že dvainsedemdeset let in sedemindvet-deset let od večmesečnih bojov na Fajtjem hribu leta 1916 in 1917.

Podobnih zgodb o nabiralcih železa in drugih kovin, ostankov prve svetovne vojne, sem pozneje slišal še nešteto, tako od Kraševcev kakor od domačinov iz naselij pod severnim obrobjem Komenskega Krasa, v Vipavski dolini. Tudi v Posočju in na Goriškem so se med prvo in drugo svetovno vojno in tudi še po drugi svetovni vojni številni ukvarjali s to dejavnostjo.

Spominjam se, da smo sredi trga v Tolminu pogosto videvali visokega in suhega možakarja s kratko brado, ki je bil za nas otroke prav posebno zanimiv. Pravili so mu Gobo in po rodu je bil Furlan. Bil je posebež tako po videzu kakor po obnašanju. Pripovedovali so, da se vsak teden vrača z gora, kjer nabira železo in odpira granate. Malo smo tedaj vedeli ali skoraj nič, kaj se je dogajalo v prvi svetovni vojni po naših hribih, zato je bil ta možakar s svojo dejavnostjo za nas nekaj posebnega, nenavadnega in skrivnostnega. Tedaj sem tudi prvič izvedel, da je te naše kraje zajela tudi prva svetovna vojna in kaj se je takrat dogajalo v Posočju. Prav podoba tega skrivnostnega in tavajočega iskalca železja je bila povod, da mi je oče začel pripovedovati o teh preteklih dogodkih in z vedno zanimivimi pripovedmi potešil mojo radovednost. Šele pred kratkim sem iz časopisnega zapisa⁶ izvedel, kdo je bil ta zanimivi možakar, ki sem ga pogosto srečeval na tolminskem trgu. Za manjšo skupino posameznikov v Posočju sta bila še po drugi svetovni vojni nabiranje vojaškega materiala, žlahtnih kovin in železja ter prodaja tega skromen družinski prihodek, za nekatere edini. Med njimi je bil tudi ta možakar, Gobo Santo iz Furlanije, ki si je v Kobaridu v letih po drugi svetovni vojni z domačinko ustvaril skromen dom. Vrsto let je pohajal s starim vojaškim nahrbtnikom in vrečo po Krnskem gorovju, po strelskih jarkih in kavernah. Noči je – večkrat bolj lačen kakor sit – preživel visoko na gori, pogosto v kavernah, med železjem in ostanki pokojnih vojakov. Težko zaslužen denar je namenil svoji družini, po uspešno opravljenem nevarnem delu pa je s prijatelji rad sproščeno posedel ob kozarčku pijače. V spominu mi je tako ostala njegova nepozabna podoba, v kateri sem kot otrok zaznal le, da živi ta človek revno in trpeče življenje. Bil je tudi eden redkih, ki se mu ob tem nevarnem delu ni nič zgodilo in je preživel to obdobje svojega nevarnega početja. Žal so številni pred njim ali pozneje pri tem tveganem

Na vrhu Fajtjega hriba. V ozadju Tržaški zaliv (V. Klavora, 2013).

Pogled s Kremenjaka (kota 235) proti Fajtjemu hribu in Velikemu vrhu. V ozadju Trnovska planota (V. Klavora, 2013).

Veliki vrh in Fajtji hrib (desno) – pogled z Markovega hriba nad Šempetrom pri Gorici (V. Klavora).

Fajtji hrib in Veliki vrh, vmes spodaj vzpetina kote 378 – pogled iz Kostanjevice na Krasu (V. Klavora, 2013).

Po ohranjenem načrtu za gradnjo hiše in po opisu stanovalcev je slikar ustvaril podobo Batističeve hiše v zaselku Fajti pod Fajtjim hribom. Sliko hrani Sandra Batistič iz Sovodenj (V. Klavora, 2013).

Današnja podoba kraja, kjer so bile pred osemindesetimi leti še hiše zaselka Fajti (V. Klavora, 2013).

opravilu izgubili življenje. Podobna opravila kot v Posočju in na Krasu so opravljali tudi na hribu Škabrijelu nad Novo Gorico.

„Imel sem komaj štiri leta, ko sem z mamo Milko vsak dan hodil iz Trnovega na Škabrijel,“ je pripovedoval Marjo Podgornik.⁷

„Tam smo pobirali in kopali vse, kar je ostalo od nenehnega topniškega obstreljevanja med prvo svetovno vojno. Na hribu ni rasel niti grmiček. Kar smo nabrali, smo morali ločiti na medenino, kotlovino, železo, svinec in gizo. Potem so vse to prodali, največkrat Pri Turkču v Ravnici, pa tudi na Prevalu in v Kromberku. Na Trnovem je odkupoval Lojze Štefetu. Če smo tisti dan zaslužili deset lir, nam je mama kupila hlebčke kruha, če smo manj, pa nič. Enkrat pa so iz zemlje izkopali težak šrapnel in tisti dan je bilo veliko več lir. Zaslužek na Škabrijelu ni bil slab, saj je moral tiste čase kosec kositi ves dan, da je zaslužil pet lir. Toda pobiranje je bilo nevarno, tvegali smo svoja življenja. Strelivo je ubilo Frideta Kržulčuga, doma iz Zavrha. Imel je komaj dvanajst let.“

Fajtji hrib, eno od poznanih bojišč prve svetovne vojne na našem ozemlju, je že pred leti pritegnil mojo pozornost. Spoznal sem, da je tudi ta nesrečni hrib ostal v zgodovinskem spominu slovenskega naroda kot številna druga bojišča na soški fronti, kjer so se kot avstro-ogrski vojaki bojevali in umirali tudi Slovenci – tako na Rombonu, v Krnskem pogorju, na Škabrijelu, Doberdobskem Krasu, na Debeli Griži, na Komenskem Krasu in drugod. Ivan Matičič, udeleženec prve svetovne vojne in priča teh tragičnih in krvavih bojev na tem prostoru, se Fajtjega hriba takole spominja v svojih zapisih:

„In Fajtov hrib? Italijanska artilerijska sila je butala vanj leto dni, da je bil ves razoran in razkopan. A je bil tudi izdolben, v globokih in širokih dolbinah so tičale obrambne rezerve, kompanije ljudi, ki so bili zmeraj pripravljene, da nastopijo. V deveti ofenzivi so ga zavzeli Italijani. Pa višina 464 pred Fajtovim hribom, za Mihelom⁸ najbolj zbičana gora na Krasu!“⁹

Od Cerja (Veliki hrib, 343 m), severno od vasice Lokvica, kjer danes stoji veličasten spomenik, pomnik braniteljem slovenske zemlje, se hribovje na tem severnem delu Komenskega Krasa nadaljuje vse višje proti vzhodu do Fajtjega hriba (432 m) in dalje do Velikega vrha (464 m), Renškega vrha

7 Hvala, B.: Ma vseglah je blo lepo, str. 42.

8 Debela Griža (v literaturi tudi: Sv. Mihael, Šmihel) na Doberdobskem Krasu.

9 Matičič, I.: *Skozi plamene prve svetovne vojne*, str. 244.

(449 m), Vrtovke (502 m), Lesenjaka (552 m), Stolovca (562 m), Stola (629 m) in do najvišjega hriba Trstelja (643 m). Prav lepo lahko v zaporedju sledimo tem vrhovom, če jih opazujemo s severa, iz Goriške kotline, z Markovega hriba nad Šempetrom ali celo s Škabrijela. Od vseh strani, od blizu in od daleč, je videti mogočen spomenik na Cerju, ki nam pomaga pri orientaciji.

In prav prva dva višja hriba, če sledimo hribovitemu grebenu od Cerja proti vzhodu, sta Fajtji hrib (432 m) in Veliki vrh (464 m). Po široki peščeni poti, ki se odcepi od parkirnega prostora pod Cerjem, lahko po dobre pol ure hoda pridemo do zahodnega podnožja Fajtjega hriba, enako tudi po stezi, ki od spomenika vodi po grebenu proti vzhodu, in steza v podnožju hriba doseže omenjeno pot. Obe poti nam omogočata lep pogled na obe strani – proti Komenskemu Krasu in proti Goriški kotlini in Vipavski dolini.

Dobrih sto metrov prej, pred stikališčem obeh poti, zavije skozi gosto poraščeno ozemlje steza, ki nas pripelje do razmetanih ruševin zaselka Fajti tik pod zahodnim pobočjem Fajtjega hriba. Težko si predstavljamo danes, ko gost borov gozd prekriva vse to območje, ki je mestoma poraslo s trnjem in drugim grmičevjem in je skoraj neprehodno, da je tu nekoč obstajalo manjše naselje. Obilica razmetanega kamenja na kar obsežnem prostoru nam to potrjuje, saj je mestoma še videti ostanke kamnitega zidu in med velikimi kosi obdelanega kamenja najdemo posamezne opeke ter kose razbite opečnate strešne kritine.

Da, na tem prostoru je bil pred prvo svetovno vojno zaselek Fajti. Stanovalci so ostali v njem vse do leta 1916, ko so morali kraj zapustiti in oditi v begunstvo.¹⁰ Vojna izpostavljenemu zaselku ni prizanesla, obsežna kamnita groblja je danes ostanek treh hiš, ki so stale na tem prostoru. Zanimiv je podatek, ki ga navaja Vili Prinčič¹¹ po pripovedi ene od stanovalk tega zaselka, ki je tam živela do leta 1916:

Po skoraj petletni trnjevi poti begunstva se je naša družina naselila v Sovodnjah. Po rodu nismo bili iz te obsoške vasi, temveč s Fajtjega hriba nad Renčami. Tam je bil pred prvo svetovno vojno zaselek, ki je štel tri domačije: našo, Škabarjevo in pa domačijo družine Fajt, ki je z naselitvijo dala ime celotnemu hribu. Pravijo, da se je rod Fajtov priselil v te kraje s Tirolskega.

10 Pripoved Sandre Batistič iz Sovodenj, potomke družine Batistič iz zaselka Fajti (februar 2013).

11 Prinčič, V.: *Pregnani; pričevanje Gabrijele Batistič*, 1996, str. 21–23.

Za porušeno domačijo je oče prejel vojno odškodnino in s tem denarjem kupil zapuščeno in na pol porušeno graščino v Sovodnjah. Tej graščini so po domače pravili „pri Tožetu“ in je bila last bogatega tovarnarja Tosija, ki je umrl še pred vojno. Na obnovo naše predvojne domačije na Fajtjem hribu nismo niti pomislili, kajti vojna je vse območje spremenila le v kup golega kamenja, kjer bi s težavo našel ped obdelovalne zemlje.

V lepem sončnem popoldnevu, dne 21. oktobra 2012. leta, se je na vrhu Fajtjega hriba zbralo okrog sto ljudi. Prišli so z Goriškega, iz Vipavske doline, s Krasa in tudi iz Ljubljane, vsi na povabilo Turističnega društva Cerje, da bi se na spominski slovesnosti spomnili 95-letnice padca soške fronte. Počaščen sem bil, ko so me predtem zaprosili, naj prisotnim spregovorim o teh dogodkih – z veseljem sem se odzval povabilu.

Po stezi, ki vodi iz doline med zahodnim pobočjem Velikega vrha in vzhodnim pobočjem Fajtjega hriba, smo se povzpeli na vrh. Po končani vojni tu ni bilo zelenja, bilo je le pusto kamnito ozemlje, na katerega je padlo na tisoče izstrelkov, kar je videti na ohranjenih posnetkih iz tistega časa. Danes vse to zakrivajo visoka trava, ruj in že na gosto porasel borov gozd. Še posebej se je ta podoba spremenila na zahodnem pobočju Velikega vrha, kjer so drevesa črnega bora še višja in gostejša. Ko smo na poti večkrat zastali in se čudili temu prizoru, mi je soproga omenila, da se spominja svojih otroških let, ko so kmalu po drugi svetovni vojni začeli na veliko pogozdovati ta območja. Tudi šolarji so bili vključeni v to dejavnost in večkrat so jih popeljali na hribovita pobočja nad Vipavsko dolino, kjer so v spremstvu učiteljev in gozdarjev opravljali to delo na vsem območju od Fajtjega hriba do Trstelja. Vse to hribovje je po tem delu zares spremenilo svojo podobo in v desetletjih zakrilo posledice uničujočega topovskega ognja, ki je tu neusmiljeno uničeval človeška življenja in naravo.

Na vrhu hriba, blizu lesenega znamenja, na katerem kratek zapis seznanja obiskovalca o dogodkih med boji na tem hribu, je bila že pripravljena preprosta kamnita miza, okrašena z borovimi vejicami in pogrnjena z belim prtom, da bo ob njej krajevni župnik opravil molitev za vse padle na tem hribu. Po toliko letih ni bilo zastav vojskujočih se strani, v leseno podnožje so bile tokrat zataknjene tri zastave: evropska zastava, zastava samostojne države Slovenije in zastava občine Miren-Kostanjevica. Nekaj v vrsti postavljenih mož v ospredju, oblečenih v uniforme tedanje avstro-ogrske

armade, z oznakami našega kranjskega 17. pehotnega polka, je vse prisotne spomnilo, da so se na tem kraškem bojišču bojevali tudi Slovenci. Zbrani mladi pevci so zapeli pesem „Oj Doberdob“, pesem, katere besedilo in melodija vedno prizadeto prevzameta poslušalce, da se s sklonjeno glavo, poglobljeno in s spoštovanjem spomnijo vseh slovenskih fantov in mož, ki so morali trpeti in umirati na kraškem bojišču prve svetovne vojne. Zbranim sem povedal žalostno zgodbo o vojnih dogajanjih na tem hribu. Občutil sem, da so vsi na hribu zbrani z vso pozornostjo spremljali mojo pripoved, prepričani, da mora to obdobje ostati v zgodovinskem spominu našega naroda. Dogajanja na Fajtjem hribu so me že pred leti pritegnila in ni mi bilo težko vse na hribu zbrane s preprostimi besedami popeljati v preteklost. Moja pripoved jih je resnično pritegnila in na njihovih obrazih sem zaznal, da z zanimanjem in vso pozornostjo spremljajo moje besede. Občutil sem njihovo prizadetost in tudi sam sem bil ganjen ob tem spoznanju. Številni so se prvič zavedli, kako hudi boji so se bili na tem bojišču v času prve svetovne vojne. Poleg vojakov številnih drugih narodnosti tedanje avstro-ogrške monarhije so se tu bojevali in umirali tudi slovenski vojaki.

Z žalostno zgodbo o dogodkih na tem nesrečnem hribu sem se seznanil že kot študent medicine v Ljubljani, ko sem velikokrat poslušal pripovedi zvestega očetovega prijatelja, Slavka Mlekuža iz Bovca.

V začetku meseca maja 1917. leta je Mlekuž kot devetnajstletni mladenič ranjen obležal nekje pod severnimi obrobji Fajtjega hriba. Kot enoletni prostovoljec, pripadnik 2. gorskega strelskega polka, je prišel na ta del bojišča v prvih mesecih leta 1917. Žal si takrat nisem zapisal vsega, kar mi je velikokrat pripovedoval in vedno prizadeto začel svojo pripoved: „*Da, tam na Fajtjem hribu je bilo hudo, grozno!*“ Prav gotovo sem bil kot študent medicine bolj radoveden, kako je bil ranjen, kaj se je z njim dogajalo, a nisem bil bolj pozoren na vse, o čemer mi je pripovedoval. Ob vsakodnevem italijanskem topniškem obstreljevanju se je zgodilo, da ga je po eksploziji granate v bližini, nekje pod obronki Fajtjega hriba, v levo golen zadel manjši kamniti drobec skale, ki jo je raztreščila granata. Močno ga je zbolelo, obležal je, a ostal je še na položaju, dokler ga niso odnesli v zaledje bojišča. Pozneje so ga zaradi bolečin in otekline goleni pripeljali v rihemberški grad (grad nad današnjim Branikom), kjer je bila vojaška bolnišnica, nato v Ljubljano, Bjelovar, Daruvar, Admont in končno po nekaj mesecih

Vzhodno pobočje Fajtjega hriba danes (V. Klavora, 2013).

Pogled s steze, ki vodi proti vrhu Fajtjega hriba na zahodno pobočje Velikega vrha (V. Klavora, 2012).